

Сапарбаева Уулай Чымыровнаынын 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (биология) адистиги боюнча илимдин кандидаттык окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган «6-класста биологияны окутуунун каражаттар системасын түзүү жана аны колдонуу методикасы» аттуу темадагы диссертациясы боюнча расмий оппонент биология илимдеринин кандидаты, доцент Н.А. Иманбердиеванын

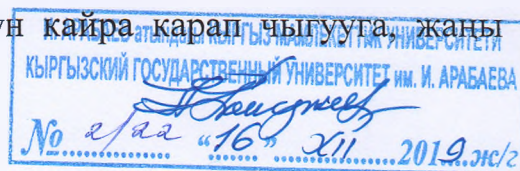
ПИКИРИ

1. Изилдөөнүн адистикке дал келиши.

У.Ч. Сапарбаева тарабынан сунушталган «6-класста биологияны окутуунун каражаттар системасын түзүү жана аны колдонуу методикасы» аттуу темадагы кандидаттык диссертациясы 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (биология) адистигинин талаптарына толук жооп берет. Адам баласынын айлана-чөйрөнү таанып-билүүсү жандуу сезүүдөн башталып, чыныгы элеске айланат. Ошондуктан, окуп-үйрөнүлүүчү объекттин жана кубулуштун өзүн же алардын түзүлүшүн чагылдыруучу окутуунун ар кандай материалдык каражаттарына (схема, сүрөт, гербарий, модель ж.б.) көбүрөөк кайрылып туруу зарыл шарт болуп эсептелет. Психологдордун пикири боюнча окутуунун каражаттары окуучулардын сезимдик тажрыйбасын байытып, алардын элестерин конкреттештирүү үчүн эле эмес, атайын педагогикалык милдеттерди чечүү үчүн белгилүү бир системада колдонулат. Ошол себептен бул диссертациялык иш Д 13.18.577 диссертациялык кеңешинин профилине дал келет.

2. Теманын актуалдуулугу жана мамлекеттик программалар менен байланышы.

Кыргыз Республикасы өз алдынча мамлекет болуп эсептелгенден бери өлкөбүздө терең саясий жана социалдык-экономикалык кайра куруулар билим берүү тармагында да болуп, бир топ алгылыктуу өзгөрүүлөргө алып келди. Мектептеги билим берүүнүн мазмунун кайра карап чыгууга жана

муундагы предметтик стандартты киргизүүгө, окуу китептер менен камсыз кылууга, айрыкча маалыматтык технологияларды өнүктүрүү үчүн шарттарды түзүүгө басым жасоо зарылдыгы айтылган.

Ушуга байланыштуу Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн кабыл алган токтомундагы билим берүүнү өнүктүрүү Концепциясында, предметтик стандарт боюнча билим берүү предметтин фундаменталдык ядросуна жана анын мазмундук тилкелерине жараша алып барылат деп белгиленген. Анда биология боюнча мазмундун стратегиялык жалпы багыты конкреттештирилип, окуу-тарбиялык иштин максаты жана милдети инсандык сапатка тиешелүү компетенттүүлүктү калыптандырууга багытталган.

Биологиялык билимдин элементтерин түшүнүүнүн жыйынтыгы болуп, инсанда дүйнөнүн биологиялык сүрөттөлүшүн калыптандыруу эсептелет. Демек анын мазмунунун структуралык бирдиги катары илимий түшүнүктөр (клетка, ткань, орган, организм, фитоценоз ж.б.) башкы ролду ойнойт, алар фундаменталдык билимдин негизги элементин түзөт.

Ушул биологиялык түшүнүктөрдү калыптандырууга негизделген окутуу каражаттарынын системасын түзүү боюнча айрым изилдөөчүлөрдүн пикирине таянсак предметтин окутуу каражаттарына системалуу мамиле кылуу, алардын оптималдуу номенклатурасын эле иштеп чыкпастан, каражаттарды пайдалануунун эффективдүүлүгүн да жогорулатат деп айтылат. Ошол себептүү аталган диссертациялык ишти актуалдуу деп эсептөөгө толук негиз бар.

2. Диссертацияда берилген илимий жоболордун, жыйынтыктардын жана сунуштардын негизделүү даражасы.

Коргоого төмөндөгү жоболор сунушталган:

1. Биологиялык билимдердин мазмунунун фундаменталдык өзөгүн түзгөн илимий түшүнүктөрдүн калыптанышына таасир берүүчү окутуу каражаттар системасы жөнүндөгү жоболор.

2. Негизги мектепте биологияны окутуунун каражаттар системасын түзүүнүн, аларды пайдалануунун илимий-теориялык өбөлгөлөрү.

3. 6-класстын биологиясы боюнча түзүлгөн окутуу каражаттар системасын колдонуу методикасынын илимий-методикалык негиздери.

4. Биология боюнча түзүлгөн каражаттар системасынын 6-класстын окуучуларынын билим деңгээлине таасирин аныктоочу педагогикалык эксперименттин жыйынтыктары.

Изилдөөдө төмөндөгүдөй жалпы илимий теориялык жана педагогикалык методдор колдонулган: тема боюнча материалдарды талдоо жана системалаштыруу, анализ жана андан жыйынтык чыгаруу, теориялык ой жүгүртүүгө мүмкүн болгон маселелердин өзгөчөлүктөрүн жалпылоо үчүн адабий булактарды анализдөө.

Изилдөөнүн максаты, милдеттери туура коюлган жана аларды чечүүдө ишенимдүү далилдер келтирилген. Эксперименттик иштердин этаптары үч баскычта жүргүзүлүп, өсүмдүктөрдүн органдарынын морфологиялык, анатомиялык түзүлүштөрүн, ошондой эле алардын тиричилигине байланышкан кубулуштарды окуп-үйрөнүүдө колдонулуучу каражаттардын системасы түзүлүп, мектеп программасына сунушталган. Өсүмдүктөрдө жүрүүчү физиологиялык процесстерди түшүндүрүүгө карата анимациялык фильмдерди иштеп чыккан. Ар бир коюлган милдеттерден негиздүү тыянактар чыгарылган.

3. Диссертациянын жыйынтыктарынын жана натыйжаларынын жарыяланышы.

Изилдөөнүн негизги илимий натыйжалары 5 окуу-методикалык колдонmodo жана 16 илимий макалада жарыяланган, анын ичинен 3 макала Россиядагы РИНЦ системасында, 5 макала КР ЖАКтын тизмесиндеги илимий журналдарда жарык көргөн.

4. Диссертациянын мазмуну жана түзүлүшү: диссертациялык иш киришүүдөн, үч главадан, корутундудан турат. Диссертациянын жалпы

көлөмү 150 бет, 22 таблицаны, 20 сүрөттү, 10 тиркемени жана колдонулган адабияттардын тизмесин (175 аталыштагы) камтыйт.

“Биология боюнча окутуу каражаттарынын системасын түзүүнүн илимий-методикалык негизи” деп аталган биринчи главада биология боюнча окутуу каражаттарынын системасын түзүүнүн теориялык маселелери жана практикадагы абалы талданып, изилдөөнүн 1-2-милдеттерин чечүүгө арналган. 6-класстын биология предмети боюнча окутуу каражаттарынын системасын түзүүнүн технологиясы иштелип чыгып, окутуу каражаттарынын системалык комплексин түзүүгө карата конструктивдик мамилелер, талаптар, принциптер такталган.

“6-класстын биологиясы боюнча окутуунун каражаттар системасын колдонуу методикасы” деп аталган экинчи главада биологиялык билим берүүдөгү, тактап айтканда өсүмдүктөрдүн морфологиялык, анатомиялык түзүлүшүн жана физиологиялык процесстерди окутууда колдонулуучу каражаттардын системасы жана аларды пайдалануу методикасы жөнүндө жазылган, башкача айтканда изилдөөнүн 3-милдети чечилген. Ошондой эле окутуу каражаттарын комплексте колдонуу шартында алардын шайкештигин иш жүзүнө ашыруунун жолдору такталып, каражаттарды колдонууда окуучулардын иш-аракеттерин уюштуруунун ыкмалары берилген.

Педагогикалык эксперименттин методикасы, жүрүшү жана жыйынтыктары **“Биологияны окутуу каражаттарынын системасын пайдалануу боюнча педагогикалык эксперимент”** аттуу үчүнчү главада берилген, б.а. изилдөөнүн 4-милдети чечилген.

5. Авторефераттын диссертациянын мазмунуна туура келиши.

Изденүүчү Сапарбаева Уулай Чымыровнанын **“6-класстын биологиясын окутуунун каражаттар системасын түзүү жана аны колдонуу методикасы”** аттуу темадагы жазылган авторефераты аталган темадагы диссертациялык иштин мазмунун, максатын, негизги жоболорун толук камтыйт, материалдары логикалык ирээттүүлүктө жазылган десек болот.

6. Диссертациянын мазмунундагы жана авторефераттагы мүчүлүштүктөр.

1. Окуучулардын окуу иш-аракетин уюштурууда традициялык жана интерактивдүү ыкмалар менен сабактар көп өткөрүлгөн. Бирок, сабактын башка түрлөрү, мисалы жандуу бурчтарда, экскурсияларда, мектептеги окуу-тажрыйба аянтчасында өткөрүлгөн сабактар боюнча мисалдар берилген эмес.

2. Бул диссертациялык иш 6 класстын ботаника предметине тиешелүү болгондуктан, жергиликтүү флора боюнча өсүмдүктөрдүн кыскача тизмеси берилсе жакшы болмок (өсүмдүктөр тууралуу 50-53 беттерде келтирилген экен).

3. Грамматикалык, стилистикалык, техникалык катаалар кетирилген: Кээ бир сөздөр кыргыз тилине дал келбей жазылган. Мисалы:

- “**глава**” (мазмундан баштап, тексттеги ар бир бап башталган беттерде жана тестин өзүндө) – 54, 104 бет. ж.б.у.с. жана “**бал** менен бааланган...” – 126 бет, “**редиска**” – 133 бет ж.б.;

- “**обработкаланган өсүмдүк** жана жаныбарлар”, 21 бетте 1.1.6 - сүрөттө бул сүйлөмдө “**өсүмдүк**” дагы көптүк түрүндө жазылышы туура болмок.

4. 21 бетте 1.1.6 - сүрөттө “**Табигый түрдө колдонулган, тирүү өсүмдүк жана**” – бул жерде үтүрдүн болушу ашыкча жана бул сүйлөм уланып бүтбөй калган;

- 22 бетте 5 абзац “(рисованные)” нарисованные деп жазылса туура болмок.

Бирок бул белгиленген мүчүлүштүктөр иштин жалпы илимий деңгээлин төмөндөтпөйт, жөн гана толуктоолорду талап кылат.

Сапарбаева Уулай Чымыровнанын “**6-класста биологияны окутуунун каражаттар системасын түзүү жана аны колдонуу методикасы**” аттуу 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (биология) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты илимий даражасын изденип алуу үчүн жазган диссертациялык иши Кыргыз Республикасынын Жогорку аттестациялык комиссиясынын “Окумуштуулук даражаларды ыйгаруу тартиби тууралуу жобонун” талаптарына жооп берет.

Ал эми изденүүчү Сапарбаева Уулай Чымыровна 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (биология) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасына татыктуу.

**Расмий оппонент,
биология илимдеринин кандидаты,
Кыргыз-Түрк “Манас” университетинин
Биология бөлүмүнүн доценти**

Н.А. Иманбердиева

**Kyrgyzstan-Türkiye Manas Üniversitesi
Fen Fakültesi Dekanlığı
Bişkek / Kırgızistan**